

Věk rudých mravenců

Taňa Pjankova

maraton

m

Věk rudých mravenců

Věk rudých mravenců

Taňa Pjankova

přeložila Eva Reutová

Praha 2024
maraton

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.

**MINISTERSTVO
KULTURY**

This book has been published with the support of the Translate Ukraine Translation Program.

Kniha byla vydána s podporou překladatelského programu Translate Ukraine.

**UKRAINIAN
//IIIBOOK
INSTITUTE**

The translation was kindly supported by the Fund for Central & East European Book Projects, Amsterdam.

Překlad laskavě podpořil Fond pro středoevropské a východoevropské knižní projekty, Amsterdam (CEEFP).

Таня П'янкova
Вік червоних мурах

Copyright © Tanya Pyankova, 2022
© NF LLC (Nash Format Publishers), 2022

Czech edition © Maraton, 2024
Translation © Eva Reutová, 2024
Afterword © Tereza Chlaňová, 2024

ISBN 978-80-88411-29-1

Poznámka překladatelky a poděkování

V této poznámce si dovoluji upozornit na některá specifika, která se vyskytla při překladu z ukrajinského jazyka do češtiny. Některé z postav, především manžel jedné z vypravěček Ljoša, milicionář na nádraží, doktor v sanatoriu a další z vypravěčů Svyryd, hovoří-li s Ljošou, promlouvají v ruštině. V českém překladu bohužel nebylo možné text odlišit například jinou stylovou rovinou, proto na tuto skutečnost upozorňuji zde. Český čtenář změnu jazyka pozná především díky odlišnému pravopisu některých vlastních jmen, nebo podle jejich ruské podoby.

Také vzhledem k velkému počtu ukrajinských reálií, které jsou českému čtenáři neznámé, je zařazen na konec knihy slovníček.

Vzhledem k tomu, že překlad byl pro mne velmi náročný, obracela jsem se ve chvílích bezradnosti na své přátele a kolegy s prosbou o pomoc, již všichni bez výjimky vyhověli. Proto bych chtěla vyjádřit svůj převeliký dík Šárce T., Janě B., Janě V., Petru K., Olze Č., Halyně M. a Ritě L. K., kteří mi byli tolik nápomocni, a stejně tak i samotné autorce, jež se mnou vždy ochotně konzultovala problematická místa.

ER

Ми не сіль цієї землі.
Ми – її гіркий хліб,
зневажений та знову відроджений
з останньої крихти любові...

Пам'яті кожної зернини – кожної людини,
пам'яті ненароджених поколінь
присвячую...

My nejsme solí této země.
Jsme jejím hořkým chlebem,
pokořeným a znovuzrozeným
z posledního zrnka lásky.

Věnováno
památce každého zrnka – každého člověka,
památce nenarozených pokolení.

Dusja

Zpočátku to není tak hrozné...

Nejdřív ti jen otečou nohy.

Víc a víc tuhnou a dřevění, jsou těžké a nalité jako dvě bečky, jako by je zevnitř každý den někdo plnil olovem, a ony už tě nenesou jako dřív, ale jen překázejí.

Nemilosrdně tě svědí a ty si je opatrně, tak aby sis nerozedřela kůži, škrábeš. Kůže na nich je stále tenčí a tenčí, žloutne, napíná se, pod ní se přelévá jakási žlutá voda a ty ji rozháníš, roztíráš ji rukou a snažíš se napravit to, co se s tebou stalo. Zatím ne s celým tvým já, zatím jen s tvýma nohama.

Prohlížíš se, zaháníš svíravý pocit v břiše; chceš se uzdravit hned teď a nečekat, nedovolit té pálící vodě, aby tě zalila celou; snažíš se nemyslet na to, co bude dál, pracuješ do úmoru, abys zapomněla, abys neviděla, neslyšela, nevěřila... Jenže přijde chvíle, kdy už nic nezmůžeš, protože voda je voda. Její přirozeností je volně plynout tam, kam sama chce...

Mezitím opucháš úplně celá – od konečků prstů na nohou až po temeno hlavy. Za svítání, kdy všichni ještě spí, si potají, tak aby tě neviděla máma s Myroskem, prohlížíš svoje tělo, ale teď už ne s obavou, ale s hrůzou. Ohmatáváš si teplá nahá stehna a pak se skryješ pod oblečením, protože nechceš, aby viděli, aby věděli, aby plakali... Dost je toho pláče, těch stesků, těch nářků...

Myrosko také celý opuchl, jeho tělo je poseté vyrážkou a dolíky. Máma mlčí a stále častěji hledí skrze nás. Její

vlahý pohled klouže nad našimi schoulenými stíny a jako čep se zavrtává do stěn, upíná se v nich napevno a teprve tam se přestává chvět. Ona sama neotéká, ale sesychá. Její ruce a nohy jsou čím dál tenčí a delší, stále více se podobá volavce – je hubená a vysoká, ještě pořád je krásná, jen ve tváři je černější než noc. Jednou, když se umývala, jsem si všimla, že už nemá žádná ňadra. Místo nich, kdysi tak krásných, pevných a pružných, zbyly jen dva sraštlé váčky, které se ještě jakžtakž drží těla.

Je mi devatenáct. Myroskovi sotva patnáct. V Macechách je zima třiatřicátého roku... Náš nový teplý dům jsme už v prosinci prodali za osm bochníčků chleba a sami jsme se přestěhovali do starého bábina domku. Ten chleba už dávno nemáme, ani obilí. Máma je od svítání do pozdního večera v kolchozu. Občas odtud přinese ubohou hrstku prosa nebo ovsu. Schováváme zrní, jak se dá, a pak je roz-tíráme na mouku, kterou rozklechtáme s vodou na jušku.

Jíst... Žít...

Bože!

Vesnicí nechodíme, ale krademe se, jako kočky, krtci, myši, pavouci, jedna velká ohavná stonožka, jejíž každá noha opuchá a svědí. Sune svoje odulé žluté tělo po zemi a vyžírá kolem sebe všechno, co se dá jen trochu kousat. Za ní se táhne stopa, černá a hnilobná, a já vím, že na té mrtvé půdě, kterou za sebou ta lidská stonožka zanechává, už nikdy ani tráva nevzejde...

Mluvíme šeptem, špitáme si a je to, jako bychom přežvykovali slámu. Jenže ona nejde užvýkat, zalézá mezi zuby,

lepší se na patro, nejde skrze ni vyslovit nevyslovitelné, to, čím se dávíme, čím se trávíme, co se nám vrací, a my to znovu polykáme, protože doba je taková... A večer usínáme jako zabití, každý ve svém koutku, na své palandě, která se pro některé z nás stane ložem umrlčím. Snažíme se tvrdě usnout, hodně tvrdě, tak abychom se už nikdy neprobudili, nepohlédli do slepých oken, zakrytých pytlou, na holé stěny opuštěné chatrče, která ještě včera byla komusi domem a kde se z pece linuly vůně...

Solja

Zpočátku to není tak hrozné...

Jen tloustneš...

Jsi prostě taková, jaká jsi – bez-vý-znam-ná, ne-ná-pad-ná...

Prostě žiješ. Prostě jíš. Něco zajídáš... den dnešní, den včerejší. Prostě přibýváš – rok za rokem se zvětšuješ, stále víc a víc... Čas ti zakulacuje obličej, zvětšuje tvoje stehna, lýtka, ruce, břicho, nalévá tíhou nohy.

Nejdřív opuchnou chodidla.

Je to trochu zvláštní...

Kdoví proč otékají, a ty už sotva vyjdeš z domu, sotva překračuješ schody a prahy. Myslíš si, že ses zkrátka jen moc nastonala, natrápila, příliš unavila, prožila sis těžké dny, že bude stačit, když si prostě jen lehneš a vyspíš se, a že tě stejně jako tolikrát předtím vyléčí noc...

Ne, nejdřív to není tak hrozné.

Jsi častěji unavená, zadýcháváš se, potíš se, neustále cítíš pach svého těla a nemůžeš ho smýt. Zdá se ti, že nikdo jiný jej necítí, dávno zapomenutá vůně čistoty ještě žije někde ve tvé hlavě. Ale i ona tě časem opouští. Začínáš být nepořádná, neohrabaná, nudná a lhostejná k odvěkým ženským radostem...

Pak se tě přestane dotýkat tvůj muž.

Nejdřív to zdařile maskuje: spěšně tě objímá, letmo tě líbá suchými rty, jako pták, který tě znenadání klovne do ruky. Když jsi tu, sedá si opodál... Pořád ještě se drží, statečně skrývá svůj odpor k tobě, k tvému naběhlému tělu, k tvým odulým, tukem nalitým stehnům, ale velmi rychle to vzdává, stále častěji odvrací pohled, stále častěji jako první opouští lůžko už za svítání, aby neviděl, jak se oblékáš...

Zatím vás to ještě neděsí.

Zatím jste pořád ještě pár, on je ještě manžel a ty jeho žena, zatím jste ještě nepřišli o paměť – ze zvyku si hrajete na zdvořilost, lásku, rodinu... Nechcete ani pomyslet... Ale ta hra končí, jeho odpor už je znatelný, je natolik zřejmý, že bys musela být slepá, abys jej neviděla v očích, které hledí do těch tvých. Napětí vysouvá svůj ostrý pysk zpod příkrývky a společně s vámi odtud vytlačuje lásku a něhu. Vaše lůžko chladne, je studené až do mraziva, zeje prázdnotou...

Tvoje oblečení roste zároveň s tebou, těsně tě obepíná a místy k tobě úplně lne jako druhá kůže. Vrstva za vrstvou obrůstáš oblečením, široká a rozložitá jako zelná hlávka, schováváš pod lupeny své tvrdé jádro. Přichází večer a ty postupně začínáš oblečená i spát...

Potřebuješ větší část lůžka, spíš příliš hlasitě, tvoje hrud se každou noc nadouvá chrápáním a on, tvůj trpělivý, tvůj zákonitý manžel, tě musí opatrně obracet na bok, aby si mohl zdřímnout, aby vydržel do rána, a koneckonců – přežil. Ale pak už toho má dost, polštář i přikrývka se stěhují do jiné místnosti, protože tam, kde spíš ty, je pro něj nedýchatelno...

A dokonce ani tehdy ti to ještě nedochází.

Ani tehdy ještě nepociťuješ úzkost.

Je to bolestivé, ale nebojíš se, dokonce se ti i trochu ulevilo...

A tak znovu prostě žiješ, prostě kyneš. Bezvládně ležíš a na nic nemyslíš. A jídlo je to jediné, po čem ještě prahneš, ačkoli možná ani ne tak ty, jako spíš to zvíře, které se usídlilo ve tvém těle. Ten nenasytný, chtivý tvor tě nutí zvednout hlavu a vléci svoje tělo do jídelny...

A jednou, cestou od lůžka ke stolu, na vzdálenost patnácti nešťastných kroků, tě nohy zradí... Jenže ve skutečnosti tě zradilo srdce, a ty se dusíš... Až tehdy přichází – ten zvláštní strach, ten děsivý pocit prázdnoty, blízké propasti, jakési fatální a neodvratné temnoty. A ty, v okamžiku, kdy ležíš na podlaze uvnitř úhledného poltavského domu, hledíš na její samotné dno, chceš se zvednout, nechceš se k ní doplazit, ale dojít k ní sama, dobelhat se na svých naběhlých nohou, dotáhnout se svýma tlustýma rukama, obhlédnout ji svýma lhostejnýma očima a navěky si ji zapamatovat.

A tak se k Němu obrácíš s prosbou o pomoc, škemráš o záchranu...

Svyryd

Tamara. Ona je úplný zázrak.

Žádný prudký pohyb, ani slovíčko odporu.

Je klidnější než voda, mírnější než ptáče. Uvěřila ve mne tak, jako by uvěřila v nebesa. Uhnízдила se mi na hrudi a nevykukuje. Hřála by se tam a choulila, kdybych ji nechal.

Ale já jí to nedovoluji.

Nemůžu jí to dovolit.

Nemůžu jí dát ani svou ruku, ani srdce, ani slovo. Jen pytel zrní nebo brambor, jen mírku pohanky a občas sovětskou konzervu. Víc nic.

Ona si ani ničeho nežádá. Možná že se bojí, že se jí zřeknu, že se od ní odvrátím. Možná si myslí, že když zatouží po mém srdci, její dívčí hrdost ji zadusí. Miluje mne mlčky, vidím, že ano; vidím, jak taje v mém objetí, jak se roztéká, rozpouští se jako vosková svíčka, jak mi rozestýlá postel a sama se mi prostírá; jak dlouho, předlouho se chvějí její řasy, když se sunu blíž; jak jemně zní struna jejího hlasu, když nocí proniká blesk naší vášně...

Kdysi jsem už miloval, a nic dobrého z toho nevzešlo.

Mám strach znovu se zamilovat.

Nenasytně plním Tamařino tělo, hojím se jejími laskavými slovy, jako had před ní svlékám popraskanou kůži, za noc obrůstám novou a plazím se do temnoty: co nejdál od ní, od jejího domu, vonícího trávou, od pohledu její matky, která se na mne dívá tak, jako by mne chtěla zardousit...

Svou pokornou Tamaru už pokolikáté tisknu v předsíni mezi sebe a stěnu:

„Oryna by měla někam odejít,“ šeptám a zuby vyhrnuju Tamařinu halenu od pupku až k ěadrům, která se už chvějí tak vzrušeně, tak sladce a žhnou tak horce, až mi spalují tvář.

„Samotné jí to brzy dojde,“ chichotá se Tamara potichoučku, dýchá mi na temeno hlavy. „Mámo!“ zvolá hlasitě. „Mámo, Svryrd nám přinesl olej. Je potřeba ho schovat.“ A v rychlosti ode mne odskočí a upravuje si halenu. Pouští mne dovnitř prvního a sama mne následuje.

Oryna neochotně slézá z pece. Je zřejmé, že je to pro ni namáhavé. Nohy má otlé, neohrabané, už si odsloužily svoje. Když v Macechách vznikl kolchoz, donutili Orynu chodit do práce. Hned první den do kolchozu ani nedošla. A tak zůstala doma. Ale Tamara chodila. Až dokud si neusmyslela ukrást mléko. Zpráskali ji karabáčem, a navíc jí neproplatili odpracované dny. Víc už ji pracovat nenechali.

Jsem tedy jejich jediná opora, jejich naděje na život.

Jsem jejich boží vyslanec.

A i když Oryna dosud skřípe zuby, když přijdu za Tamarou, nesmí mi říct křivého slova, utíká z chalupy a někde chodí tak dlouho, jak potřebuju...

Nu což?

Taková je cena, Oryno.

Tolik je třeba zaplatit...

„Třeba bych mohla chodit já k tobě?“ dýchá mi Tamara na krk. „Abychom nebyli mámě na očích...“ Laská mě

jako dítě, líbá mě od hlavy až ke kolenům. Svými rty mě dráždí na hrudi.

„Na to ani nemysli!“ odhazují rudý pramen vlasů, abych jí viděl do obličeje. „Ke mně nesmíš.“

„A proč, Svyryde?“ hraje si a jemně mě kouše do krku. „Dostal bys od ženy pohrabáčem?“ žertuje, lísá se, posmívá se mi.

„Mlč už!“ panovačně ji žádám, poroučím. A ona nepokračuje. Mlčky se poddává mým rukám. A to už se nechávám unést i já...

Nikdy bych nevěřil, že může být tak vzrušující, tak něžná, tak neobyčejná, tak poddajná jako těsto, tak chutná. Užívám si ji, sytím se jí, rozpouštím se v ní, znovu a znovu ze sebe vyvrhuji sůl, vyvrhuji veškerou svou hořkost na její teplé břicho...

Někde pod oknem chodí Oryna a vyhlíží světlo v okně. Světlo znamená, že já musím jít a ona se může vrátit do chalupy.

My však kahan ještě dlouho nezapalujeme.

Tamara mi usnula na rameni. Zkrocená... Bezbranná...

Moje sémě se hřeje v jamce jejího pupku.

A naštěstí neprorůstá...

Dusja

Tosko Lantušok nesnáší lidi.

Ještě když byl malý, zabili mu lidé před očima otce. Údajně za to, že sáhl na cizí majetek, a ve skutečnosti –

kdo ví... Pořádně ho skřípli, vrazili mu vidle do hrudi – a šmytec.

„Chmaták!“ křičeli jako šílení. „Chmaták! Chmaták!“ – třemi, čtyřmi, pěti mužskými hlasy lkalo toho dne nebe nad Macechami. „Chmaták!“

Malý Tosko tehdy nevěděl, zač otce trestají, rukama si zacpal uši, přitiskl se k zápraží a třásl se strachy. Kolínky se zabořil do země, do jemného rozdrčeného písku, srdce ani necítil a dýchal jen přerývaně.

„Chmaták!“ bušilo, dupalo, tlouklo ho po dětské hlavičce, dralo se pod světlounké vlásky, přímo do temínka. „Chmaták!“ vyraželo jako jehla z hrubé pytloviny a pronikalo z druhé strany – probodávalo naskrz maličkého lidského mravenečka, který našel úkryt pro své třesoucí se tělíčko a zanic se mu nedařilo zacpat si uši tak těsně, aby nic z toho neslyšel. „Chmaták!“ dolehlo k němu ještě jednou a pak, stejně tak náhle, jako se objevilo, tak to i utichlo. Jen kdesi opodál se zesláblým otcovým hlasem ozvalo zachroptění...

A on, Tosko, osmileté dítě, se zaposlouchal ještě jednou, pomaličku vylezl ze svého úkrytu, a jak byl na kolenou, pustil se doprostřed dvorku, tam, kde probodený něčími ostrými vidlemi už v pánu odpočíval jeho tatík – Jasjo Lantušok... A tak ho nad otcovým tělem večer našla Avhustyna... Tosko už ani plakat nemohl, vyplakal všechny slzy na celý svůj život...

Od té doby Tosko nesnáší lidi.

Nikdy se nedozvěděl, kdo byli ti, kteří ukrátili život jeho tátovi, ale nešetří ani jiné. Na každého se dívá tak, jako

by se ani nedíval na člověka, ale do prázdna, a kdykoli s někým mluví, jako by plival písek... Většinou mlčí, jako by tě už odsoudil k smrti. Půl života už prožil, zešedivěl, dokonce už se i trochu nahrbil, ale nestal se ani o krapítek přívětivějším. Nikdo v Macechách ho nemůže ani cítit. Jen hnědá kobyla, stejně stará a tvrdohlavá, k němu přilnula – svého Tosku poslouchá jako pánaboha... Ale jinak – žádná živá duše ho nestrpí.

Je to zlý člověk, divný, divoký. Neustále má při sobě vidle, jako by se připravoval k obraně. Nevím, na koho celý život čeká, na jakého nepřítele. Usadí se na lavičku pod třešní, sedí a mžourá do slunka, po šedivém plnovousu se mu prochází hmyz. Jako by odpočíval a vidle s ním, opřené o kmen, a ruka na jejich násadě jako by k ní byla přilepená...

Lantuškovi bydlí v sousedství naší báby, a teď už i nás všech. Z jedné strany jsou oni a z druhé bezdětná Varvara Lebedka. Kam až moje paměť sahá, utíkaly bábiny slepice na Lantuškův dvůr. Ať byla díra v plotě kdekoli, jen jsme jednu zakryli, našly si někde jinou. Bába jim i křídla zastříhla, půl dne je hlídala, každou chvíli je odháněla... Ale jen zajde do chalupy, slepice hned šup do cizí zahrady. Zdála se jim tam snad tráva zelenější? Jednoho dne, když bábín kohout zase Lantuškovům poplenil mladou mrkev, Charyton nikomu neřekl ani slovo, máchl vidlemi a kohout jen zatřepal nohama. Lantušok ho nabral na vidle a hodil ho bábě Oleksandře na dvorek. Mlčky, němě, bez muknutí.

Tenkrát jsem byla ještě malá, stála jsem zrovna na dvorku a obírala větvičku s třešněmi, co mi uřízl táta. Ten

kohout proletěl nad mou nebohou hlavou a kapka krve mi stříkla na tvářičku. Nebo to možná byla šťáva z třešně, doteď nevím. Jen jsem se bábiných sousedů začala bát. A ani teď se jich nebojím o nic méně.

Když ve třicátém prvním přišli do Macech komunisti, udělali z Charytona i s jeho vozem, věčnými vidlemi a kobyloou kolchozníka. Všechno z jeho hospodářství sebrali: pluh, drapák, bránu. Ani neprotestoval. Uvěřil, že nastane ráj, že „muži a ženy budou spát pod jednou peřinou“, a dal se ke kolchozu. Poručí mu vyvážet kravský hnůj, tak ho vozí, poručí vozit řepu, tak vozí řepu, když buksyr po chalupách hledá kulacké zásoby, Tosko trpělivě vysedává před vraty... Čeká na pytle s nakradeným jménem. Sám je vyhladovělý, úplně ztrhaný, do chalupy se nastěhovala bída, jeho matka Avhustyna zchřadla, ulehla, jen se modlí, hned nahlas, hned potichu, aby ho nerozhněvala, a on jí zapomíná dát i najíst, nestrhne si z očí tu rudou pásku, slouží přišedším nelidům. Věří, že všechno bude tak, jak to naslibovala propaganda, že nakonec bude chodit v sedlácké košili a zažije sedlácké štěstí... Někdy přivrávorá pozdě večer domů, samohonka z něj táhne tak, že je to cítit až k nám, vpotácí se do chalupy a na slabou mámu ani slovíčko nepromluví. Ulehne a chrápe. Jejich chalupa je stará, s hliněnými stěnami, ještě po dědovi, nevydrží příkoří, kymácí se hned sem, hned tam, střechu dávno proděravěla voda, kape jim na hlavu, ale Toskovi je to jedno. K ničemu se nemá... Jen čeká, až pro něj pošlou a řeknou, kam má jet.

Stalo se to poměrně nedávno, uvízlo mi to v paměti jako trn, blížila se zima, večerní temnota zhoustla, zhutněla. Máma se zrovna vrátila z kolchozu. Přinesla v kapsách trochu ječných krup. Jak jen se jí povedlo je schovat? Vždyť je u východu prohledávají... Vím to líp než ostatní. Mne vyhnali z Rudé hvězdy hned druhý den kvůli hrstce ovsa. Brigádýr řekl, že kdyby neměl rád mého tátu, tak by to na mě bez mrknutí oka napráskal. Ale takhle... Ať už mě tu nikdo víckrát nevidí... Do jiných kolchozů už máme dávno dveře zavřené. Spěšně jsme kroupy schovali na půdě, mezi pohankovými plevami, jimiž byla pokrytá půlka půdy, rozsypali jsme je, aby nebyly vidět a nikdo nám je nemohl sebrat – nebudou je přece sbírat po půl zrníčku...

Smrákalo se. Dojídali jsme řídký kandor uvařený z vody, až najednou máma odložila lžici a povídá:

„Poslouchejte, děti, nemůžu jíst a nemyslet na to – kvílí tam v chalupě, vždyť sami slyšíte.“

„Kdo?“ nedošlo mi hned, o čem to máma mluví.

„Avhusta... A teď zas... Tosko jí určitě nedává jíst. Už několik dní spí v kolchoze, ani tak nedělá, jako spíš chlastá, brzo ho pošlou k čertu. Už před polednem byl zpitý, jak zákon káže. A včera zrovna tak. S tím kolchozním hnojem... jako by se narodil, aby ho kydal... I vlastní mámu brzo odveze na hnojisko. Ten chlap nemá za mák svědomí – ani podívat se na ni nezajde...“

Vzali jsme ze stolu hrnek do jedné ruky, kahan se světlem do druhé a vydali jsme se do sousedova dvora. Dávno jsem tam nebyla – pořád mám před očima toho našeho

rezavého kohouta na Toskových vidlích... Do chalupy jsme se dostali snadno.

„Avhusto!“ zavolala máma ode dveří. „Jste doma?“

Proč se ptá, myslím si, když se s přestávkami ozývá kvílení? Tak přerývaně, útržkovitě – hned se objeví, a hned zas ztichne... A teď, znovu:

„Jíst! Jíí-í-í-st...“

„Jíst! Jíí-í-í-st...“ ozvala se běda slabým, táhlým stenem zvnitřku sousedovy chalupy a s mrazením se nám prohnala po těle.

Vešli jsme dál a tam jsme se zrakem propadli do husté temnoty. V chalupě je zima. Děsivo. Páchne to tu nemo-houcností, stářím, nemytým tělem, močí... Z toho ohavného puchu je nám na omdlení, ale držíme se.

Je jasné, že bába už dávno dělá pod sebe. Neviditelný vítr se volně prohání mezi hliněnými zdmi, pec si stýská po dřevě, které už dávno neviděla. Světlo našeho kahanu se bojácně tetelí a ve tmě ozařuje živou duši. Přímo u stěny vedle studené pece leží bába Avhusta na dřevěné palandě znečištěné močí.

Leží na zádech a potichouunku sama pro sebe naříká:

„Jíí-í-í-st, jíí-í-í-st!“

Pod sebou má rozedranou slámu a jakousi zmuchlanou přikrývku. Bába tu slámu zpod sebe vytahuje a cpe si ji do bezzubých úst:

„Jíí-í-í-st...“ Přezvykuje slámu holými dásněmi a pak ji zhnuseně vyplivuje. Pak se pro ni znovu natahuje, znovu a znovu...

Nejdřív na ni jen tupě zíráme a pak, jako by do nás píchlo, se vrháme k bábě a máma jí nadzvedá bezvládnou hlavu:

„Hned, Avhusto, hned. Ještě chvilku vydržte. Hned vám dáme jíst. Budete jíst...“

„Jíí-í-íst...“ Bábiným nic nevážícím tělem náhle zazmítá křeč. Avhusta se svíjí. Trápí se, několikrát sebou trhne a náhle utichá. Je v pánu... Už o nic neprosí... Nasytila se...

Máma opatrně pokládá její šedivou hlavu zpět na hrubé plátno.

Avhusta neodporuje. Pokojně leží.

Ještě stále hledí do světla a oči má plné slz.

Vracíme se domů se svým džbánkem, v němž stydne pšeničná juška.

Nedaleko od nás stojí osiřelá sousedova chalupa z vepřovic.

Tam leží bába Avhusta...

A také stydne...

Druhého dne kolem oběda Tosko Lantušok poprvé za několik posledních měsíců nepřišel pěšky, ale přijel domů na své rozvrzané káře. O mámě mu řekli lidé. My jsme se nepřiznali, že jsme byli v jejich chalupě. Žijeme teď ve strachu. V hrůze. Nevíš, co ti za pravdu můžou udělat. A tak Tosko, jak se mu to doneslo, vyrazil domů, aniž by někoho žádal o dovolení. Hnal kobyly ulicí jako šílený, neznal slitování – šlehal ji prutem po starém hřebětě, po zadku, aby uháněla a nezastavovala. Jako by nevěřil lidem,

které celý život nesnášel, jako by se nechtěl opozdit. Vtrhl do chalupy tak zprudka, až vyvrátil dveře: praskly veřeje kolem pantů. Seděl uvnitř dlouho, až teprve po nějaké době vynesl ztuhlou Avhustu v náručí, zabalenou v novém hrubém plátně, a jemně ji položil na lavičku pod třešní. Pak se vrátil do chalupy. Vytáhl na dvůr skříň – když ji vlekl, hrkotala deskami, úplně se rozpadla. Charyton ty desky pečlivě srazil dohromady, přitloukl je hřebíky, pak tu skříň vysadil na káru a mámu do ní vložil jako do rakve. A vyjeli...

Ona byla první, koho Lantušok na hřbitov odvezl. Ale dlouho tam sama nepobyla... Macechy se hrnuly za ní... Po jednom, po dvou... den co den... den co den... Ty jsme ještě oplakali – ty první, ale teď už je nikdo ani nepočítá. Dokud měl kdo, tak příbuzné pochovávali, teď už je Tosko jen sbírá kolem plotů. Jezdí po chalupách s vidlemi:

„Máte?“ ptá se pokojně v každém hospodářství. „Aha... nemáte... No... zítra budete mít...“

Strana prikázala Toskovi, aby nebožtíky skládal za vsí, tam, kde okolo zemřelých topoly utvořily živý plot.

Nevím, na co Tosko Lantušok myslel, když vezl svou matku ve skříni na hřbitov... když sám kopal hrob... Ale tenkrát jsme poprvé viděli, jak pláče...

Když lidská duše ještě roní slzy, myslela jsem si, nejspíš v sobě má ještě něco živého... Ačkoli od vidlí se neodluchuje – celého světa se těmi vidlemi zřekl...

Solja

Nedá se tu dýchat...

Dům vydýchal všechen vzduch a mně nenechal nic. Odhrnuji příkrývku stranou, abych se aspoň trochu ochladila. Tělo je zesláblé, neohrabané. A hlava je opět těžká. Dokonce těžší než včera. Ze zvyku začíchám. Nic nového – prostěradla pode mnou se shrnula a ohavně páchnou potem. Nerozumím tomu... Teprve včera jsem čistě povelkla. Copak je možné za jednu jedinou noc takhle znečistit postel? Bude potřeba znovu všechno vyprat, usušit, vyměnit. Ale kde na to mám vzít sílu? Ležím. Nevstala bych, dokud si mě smrt nepřijde vzít z domu, kde jsem dávno ztratila samu sebe, z domu, který ze mne vysál všechna přání a nechal mi jen jedno – touhu jíst. Jednou přijde čas a já ho opustím...

První odsud odešla Jeva...

Dva měsíce, sedm dní a osm hodin mi Hospodin odměřil na mateřství. Ne víc a ne méně – jen tolik jsem si zasloužila... Jednou rukou mi seslal z nebe štěstí a druhou mi je odňal. Od té doby na to myslím a myslím a nemůžu si vybavit tak strašný hřích, jímž jsem si vysloužila tak těžký trest... Možná mne trestá za mé budoucí viny?

Náš drobeček Jeva byla podobná nám oběma. Její modrá očka se nezavřela hned – holčička nejdřív dlouho křičela. Až do konce svých dní budu slyšet její bezmocný pláč. Ten pláč mne dosud mučí, trýzní, zaživa mne trhá vpůli, drtí mi hlavu... Posedle mu naslouchám, naslouchám,

naslouchám... do otupění, do polovědomí – a nechápu, proč jsem dosud naživu. A ptám se Toho, který je nad námi všemi, tam, vysoko v nebi, a volám na Něj: „Řekni, proč já jsem stále živá, a ona tu už není? A nebude...“ Už nebude žádného dne, který by se alespoň trochu podobal sám sobě, protože temnota, která rozervala vpůli moje lůno i mé srdce, už nezmizí, plnou vahou stěn tohoto domu mne podepřela ze všech stran... A po pravdě řečeno, je to má jediná opora.

Můj Oleksij nevěří v Boha. Strana – to je jeho bůh, jeho otec i matka. Svě rodiče nikdy nepoznal. Strana mu jako nemluvněti dala svůj prs a vychovala z něj muže. Ten muž věří v rudé prapory a nechce slyšet, že je jiný Bůh – můj Bůh, ten, který žije v mé duši, v mé hlavě – a že jediné Bůh dává život, omilostňuje i trestá...

Oleksij už mi dávno není oporou. Dříve byl. Dřív hýbal světem, hory přenášel, ale naši Jevu nezachránil. Když ta noc přišla k našemu prahu, když nám přišla vzít naše děťátko, sám byl bezradný jako dítě, jako sloup stál uprostřed domu, ale udělat nemohl nic. Nikdo už nemohl, ani Bůh, v nějž jsem ještě tehdy tak bezhlavě věřila.

S posedlostí sebevražedkyně se vracím do toho dne, do toho večera, do toho podkrovního pokojíku, vcházím tam jako domů. Ona tam stále ještě je... stále ještě leží... stále ještě dýchá... prostě hasne... naše holčička. Dlouho čekáme na sanitku, spěšně Jevu teple oblékám, ona nepřestává křičet – maličké rtíky jí úplně zmodraly, a pak náhle vzdychne, utichá a obrací očka v sloup. On jako první přibíhá k ní, ke mně, otupěle zírá a nic

neříká – vyskočí ze dveří a mne nechává samotnou, s ní v náručí, opouští mne v takovém okamžiku, v takovou chvíli, v tom pokoji, u té postýlky, tehdy, kdy dokonce i stěny ji spolu se mnou nehybně oplakávají. Celý můj svět se rozpadá, rozevírá se, syje se vinou toho jeho strašlivého mlčení...

Ne, Oleksij není opora. Není to má zeď, jen můj manžel, kterému je stále těžko, protože na sobě vleče víc, než unese. Práce ho nejspíš nějak zachraňuje. A mne zachraňuje jídlo, zachraňují mne prášky na spaní, Filja... Už spolu o Jevině smrti nemluvíme. Víím, že odvezl její tělíčko na pitvu, chtěl vědět, na co umřela... Možná že chtěl vědět, jestli tím nejsem vinna já... Zamotala se jí střeva... Neporadila si s jídlem... To se dětem stává...

„Trpěla před smrtí?“ stále ještě se ho vyptávám, dosud mu padám na hrud', utápím se v slzách... „Ljošo, řekni mi pravdu!“

„Soljo, už má trápení za sebou...“ opatrně, jako porcelánovou panenku, mne občas ještě obejmeme. Někdy se můj manžel neštítí mne obejmout. „Proč na to pořád myslíš? Ještě budeme mít děti...“

Ale já na to myslím. Myslím. Už několik let na to myslím, a nemůžu se toho trápení zbavit. Jím jako zvíře, cpu do sebe všechno možné, aby to ani můj žaludek nezvládl, aby se mi udělalo zle, aby mne to hned teď rozervalo, aby Hospodin zkroutil moje vnitřnosti stejně jako mojí holčičce... Ale pokaždé když odcházím od stolu, rok za rokem tlustší a rozplizlejší, bůhvíproč stále zůstávám naživu.

On si sedí tam, na nebesích... Sedí si tam, nelítostný, nehybný, hledí na mne, nepatrný hmyz, a nic neříká...

Svyryd

Strach v mé hlavě hrabe jako rudý kohout, vyškrabává si d'olík. Je tak urputný, mrštný, hbitý. Čupřinatý, s hřebenem jako korunou, tak velkým, až se ohýbá. Mou hlavu to bolí a svědí. Má hlava strádá tím trýzněním, kohoutími spáry, prohlubní vyhrabanou v samotném temeni. Hlava mi praská, rozpadá se na dvě křivé skořepiny, obnažuje zbytek rozumu, aby jej nakonec strach vyškrábl žlutým pařátem...

Všechno to začalo Hanninou chalupou.

Když Tymofije odsoudili, okamžitě přišlo i nařízení k vystěhování jeho rodiny z hospodářství. Dozvěděl jsem se to jako první a hned jsem uháněl k Hanně. Varovat ji, aby to věděla. Přiběhl jsem k ní za svítání, počkal jsem, až mi otevře.

„Musím ti něco říct, Hanno!“ začal jsem zdaleka.

„Tak povídej, Svyryde,“ pobízí mne tiše. „Nějaké zprávy od Tymofije?“

„Od něj ne!“ rozčílím se náhle. „Teď ti seberou chalupu.“

„Jak to?“ diví se Hanna. „Jak to myslíš, chalupu?“

„Včera přišlo nařízení...“

„Nařízení...“ šeptá.

„Rozhodli to tak... Přišel jsem, abych tě varoval.“

„Varoval?“ Její slova jsou náhle jako hroty, cupují ranní ticho na cáry. „Jdi pryč...“

Zvedám tvář ke své Hanně, která stojí jako svatá z obrazu, stojí ztuhle, stojí naplněná hořkostí. Sůl celého světa se shromáždila v jejích očích a navěky zhoustla. Její zornice krvácejí nenávistí, její cop na mne syčí zpod šátku. Prsty ji svědí touhou sevřít moje hrdlo... Ale teď na to není čas, teď musím dokončit stranickou záležitost. Musím.

Teď nemůžu myslet na Hannu, na její zraněné srdce, které se přede mnou ukrylo kdesi tam, za nádherou bílých ňader; nesmím myslet na její rty, z nichž jsem nebyl s to napít se sladkosti; nesmím... nemám na to právo. Mám právo rozkulačit její chalupu, zbořit pec, sebrat jí všechno do mrtě, udělat z jejích dětí sirotky. Mám právo jakkoli ji zhanobit, její sladké tělo, její zrádné srdce. Mám právo, ale nemám sílu.

Proměnila mě v kámen, jediným svým výdechem mne přikovala k zápraží, nejsem hoden ani položit nohu na práh její chalupy. A tak tam stojím jako sloup a zírám do její a Tymofijovy světnice. Raději bych si oči vypíchl, jen abych neviděl tu lavici, na níž se oddávali milostným radovánkám, zatímco má osamělá duše žalem zahnívala; zatímco můj svět se rozpadal na kusy, na troud, na prach; zatímco jsem z Hanniny zrady šílel, bláznil, vrhal se z kouta do kouta; zatímco mi malomyslnost jako nenasytný červ užírala síly... A mezitím co jsem takhle umíral, můj nepřítel se rozmnožoval, zaséval své sémě do Hannina lůna... Cožpak jim teď můžu všechno odpustit? Cožpak mám právo ustoupit?

„Smiř se s tím, Hanno!“ vypravuji ze sebe a div se nezalcknu slinou. „Žádám tě po dobrém. Nestrkej hlavu do oprátky! Prodej zítra chalupu Anholovi. Bude to tak lepší. Přišlo nařízení z Poltavy, že vás musíme vystěhovat. Kvůli Tymofijovi... Však víš... Já s tím nemůžu nic udělat...“

Jen se na mne podívala, jen po mně sklouzla pohledem, ale bylo to, jako by mne navěky srazila bleskem.

„Hanno,“ volám znovu. „Hanno! To nic. Můj dům by tě rád přivítal...“

„Zmiz, Svyryde!“ její rozpraskané rty plodí nenávist a hrnou ji na mne. „Někam zmiz...“ Její ramena jako by se otřásala pláčem, ale na tváři se neobjevila jediná slza. To není žena, je jako stoletý kámen. Je tak tvrdá, že s ní ani nepohneš. Aspoň ji rozbít...

„Prosím tě, Hanno!“ nechci se vzdát, nemůžu uvěřit ve všemohoucnost její kamenné duše. „Myslíš, že tě budu prosit celý život? Myslíš, že můžeš takhle ohrnovat nos?! Nejsem žádný hej nebo počkej, Hanno! Nejsem nějaké psí lejno, aby ses ke mně takhle chovala! Teď vás vyženou z baráku! Slyšíš mě?! Poděkuj svému manželovi, že je takový hlupák! Nikde neuměl držet jazyk za zuby a ty si to teď odskáčeš!“

„Tymofije nech být!“ odsekává mi ze svého kouta. „On lidem nebere to poslední, co mají!“

„Přece nejsi hloupá,“ pokouším se na ni zapůsobit z jiné strany, „nejsi dnešní. Znáš mě přece už tolik let. Víš, že bych ti nikdy žádnou křivdu nezpůsobil, i když tys mi ublížila. Seberou vám chalupu. Kvůli Tymofijovi

vám ji seberou, kvůli tomu, že si usmyslel zahrávat si se státem...”

„Mlč!“ Její hlas se chvěje, nalévá se vodou, vzdouvá se a jako vlnobití naráží do mých spánků. „Co ode mě chceš, Svyryde?!“

„Tebe, Hanno...” Už pokolikáté jí vylévám své srdce, už pokolikáté jí padám k nohám... Ber, šlapej po mně, ženo, zanechej stopy svých bot na mé hrudi...

„Nikdy, slyšíš?!“ Hanna znovu zvedla hlavu. „Raději umřu, než bych žila s nepřítelem...”

„S nepřítelem?“ běsním a překračuji její práh. Valím se dravě na její stín, chci ji smést, srazit ji k zemi.

Ale ona neustupuje, neustupuje ani o krok.

„Jsi strašný, Svyryde,“ vydechuje mi náhle do prsou. „Jsi strašný jako sama smrt...”

Rozhlížím se po cizím domě, hledám zrcadlo. Chci se na sebe podívat, chci uvidět všechnu tu hrůzu takovou, jaká je, ale žádné zrcadlo tu není. Jen Hanniny oči naproti mně, naplněné temným bahnem, ale v žádném z nich se můj odraz nezrcadlí...

Až do rána v mé hlavě hrabe jakési soužení – vyzobává můj živý rozum. Snažím se je, když ne ulovit, tak alespoň odehnat, ale nejde to.

Mé bezmocné ruce, oslabené zklamáním.

Můj bezbřehý smutek...

Mé všemohoucí strachy...

Dusja

Jako první umřela bába Saňka.

Zima už se překlopila do února, ale není žádný sníh, jen nemilosrdně prší. Kvůli tomu dešti je svět kolem chalupy úplně černý. Vrzající Toskova kára vážne v rozmoklé hlíně, když projíždí kolem nás, a Tosko z ní s hlasitými nadávkami vyskakuje a snaží se vůz tlačit. Jeho vyschlá hnědá kobyla, stará a krotká, mu ze všech sil pomáhá a pak jedou dál, tam, kde za Macechami vítá své obyvatele hřbitov, ohrazený a dokola osázený vysokými topoly...

„Už jsem vyčerpaná, děti. Už nemůžu. Už dál nemůžu žít.“ Bába mluví malátně, sem tam křečovitě zakašle. Vzbuzuje lítost... „Kvůli mně nemáte dost jídla. A bude hůř... Tak proč jím hloupě plýtvat?“ Svým lhostejným pohledem vlaze bloudí mezi miskami na stole, dvakrát škytne a pak umíněně odmítá vylézt ze zápečí, aby si s námi dala řídkou bevku, teď už tak čirou, že skrz ni prosvítá dno misky. Saňka se otočila hlavou ke zdi a mlčky leží. Do večera už ani vodu nepije.

„Voda udržuje člověka při životě,“ brblá si, aniž by na nás pohlédla, „a já nechci... Kdybych tak mohla usnout, aby to bylo už navěky? Co zbývá? Měla jsem život ráda, ale ať mi Bůh odpustí, tohle není život. Tymofiječko zahynul... Nejspíš už tam na mě někde čeká... Vy už to tu nějak sami zvládnete. Snad si poradíte...“

Pak už nechce mluvit, asi podřimuje... Občas ze spaní zakašlá.

Máma přinesla z kolchozu ssudu. Potichu ji rozebíráme, abychom bábu nerušili. Do jednotlivých mističek třídíme hrách, ječmen a pšenici. Hromádka drobných kamínků uprostřed stolu je větší než všechno to jedlé... Ale i z toho máme radost... Saňka se s námi neraduje, a čím víc se blíží noc, kašle stále silněji:

„Hannusjo,“ pořád a pořád k sobě volá mámu. „Ha...“ rozdírá jí kašel hruď. „Pojď sem...“ Trpělivě čeká, až máma poněkolkáté přistoupí a skloní se k ní. Pak se vyschlou rukou chytne mámina krku a s hlasitým sípáním jí něco dlouho šeptá. Bábě se v hrudi usídlil hrozný tvor. Je nemilosrdný, dusí ji, nenechá ji dýchat, kostnatým pařátem jí drtí propadlou hruď. Bába se v zápeci zmítá, bojuje s ním, chce zvítězit, chce si na něm vybojovat ještě aspoň špetku času, aby stihla říct slovo na rozloučenou... My s Myroskem to slovo neslyšíme: unavili jsme se tím přebíráním a šli jsme spát – ležíme daleko od pece, já u jedné stěny, on u druhé. Měsíc se překulil přes půlnoc, začíná blednout, okna oslepla, zakalila je jakási síla, na chalupu se snesla tma, tak hustá a hluboká, tak ospalá – vyčerpává nás. Máma stále ještě sedí u Saňky a drží ji za ruku. Hladí tu ruku, která je pokroucená a popraskaná, jako vrbová kůra... Pak říká: „Dobrou noc, mámo. Půjdu spát.“ Ve tmě přetahuje přes bábu teplý přehoz, který nahřála u pece.

Ve tmě naše bába odchází k Bohu...

Už dotrpěla...

Bábiným skřípavým hlasem odhání hlad sousedovu kozu od staré vrby: